

NOVANA's baggrund

Overvågningen af vandmiljøet i Danmark bliver formaliseret i 1974 med vedtagelsen af miljøbeskyttelsesloven. Med Vandmiljøplan 1 i 1987 bliver der som et supplement til amternes regionale tilsyn iværksat et nationalt overvågningsprogram. Dette program skal følge udviklingen i udledninger af næringsstoffer til vandmiljøet og registrere de økologiske effekter, som følger af vandmiljøplanen.

Den nationale overvågning bliver løbende revideret i takt med bl.a. udviklingen i EU-lovgivningen og dansk lov på miljø- og naturområdet og med de forvaltningsmæssige behov, som bl.a. vandmiljøplanlægningen og Natura 2000-planlægningen, pesticid- og nitrathandleplaner afføder.

Miljøfarlige forurenende stoffer indgår i overvågningen af grundvand og luft fra programmets begyndelse i 1987 og bliver udvidet til at omfatte marine områder og punktkilder i 1998, hvor programmet navngives NOVA (1998-2003).

I 2004 bliver programmet udvidet med arter og naturtyper, og navnet skifter til NOVANA (2004-2009). Med kommunalreformen overgår amternes overvågning per 1. januar 2007 til staten, hvilket giver en styrket og mere ensartet sammentænkning af overvågning og planlægning inden for vandmiljø og natur. Der bliver i 2007 lavet en justering af NOVANA for at tilpasse programmet til de aktuelle forvaltningsmæssige behov, som især drejer sig om, at vandrammedirektivet og habitatdirektivet implementeres i miljømålsloven.

2010 bliver et overgangså, hvor overvågningen i vid udstrækning tager udgangspunkt i det forudgående program og har fokus på at opsamle manglende/udsat overvågning fra den forudgående programperiode.

Med NOVANA 2011-2015 bliver overvågningsprogrammet yderligere tilpasset for at kunne skabe viden til brug i vandområdeplaner og Natura 2000-planer. 2016 er igen et overgangså, idet NOVANA 2016 bygger bro mellem NOVANA 2011-15 og overvågningsprogrammet for 2017-2021, som forventes iværksat i foråret 2017.

Med NOVANA 2017-21 bliver overvågningsprogrammet justeret og trimmet, så det i endnu højere grad producerer data med direkte forvaltningsmæssig nytteværdi i forhold til nye direktivkrav og planbehov.

Typer af overvågning i NOVANA

Overvågningen opdeles i forskellige overordnede typer, der repræsenterer forskellige væsentlige formål med overvågningen:

Kontrolovervågning

Udgør den grundlæggende overvågning af vandmiljøets og naturens generelle tilstand og udvikling i Danmark. Kontrolovervågningen skal repræsentere hele landet og som udgangspunkt foregå på de samme stationer over længere årrækker.

Operationel overvågning

Omfatter overvågningen af overfladevandsområder og grundvandsforekomster, hvor der er risiko for, at fastsatte mål for tilstanden ikke opfyldes. Endvidere skal overvågningen bidrage til dokumentation af effekterne af vandområde- og Natura 2000-planer og andre forvaltningsmæssige tiltag. Overvågningstypen skal også bidrage med data fra områder, hvor der er for sparsom eller ingen viden til at kunne vurdere miljøtilstanden i forhold til miljømålet. I visse tilfælde vil kontrolovervågningen og den operationelle overvågning lappe over hinanden.

Kvantitativ overvågning

Udgør overvågningen af grundvandsmængden, herunder om grundvandsindvindingen balancerer med grundvandsdannelsen.

Kortlægning

Skal bidrage med de data, der bruges til at vurdere udbredelse og tilstand for beskyttede naturtyper og for beskyttede arters levesteder inden for habitat- og fuglebeskyttelsesområder (samlet kaldet Natura 2000-områder). Kortlægningen foregår derfor alene inden for disse områder.

Havstrategiovervågning

Skal levere data, som beskriver miljøtilstanden i de danske havområder, og som giver mulighed for at vurdere effekterne af indsatser på baggrund af Danmarks Havstrategi.

Anden overvågning

Al øvrige overvågning hører under denne betegnelse. Den omfatter bl.a. effektovervågning af konkrete indsatser i vandområde- eller Natura 2000-planer og screeninger for potentielt problematiske stoffer.

Organisering og drift af NOVANA

Miljøstyrelsen har ansvaret for overvågningsprogrammet og for gennemførelsen af den konkrete overvågning.

Overvågningen udføres enten af Miljøstyrelsen selv, af konsulenter, som styrelsen indgår aftaler med, eller i visse tilfælde af fagdatacentre.

Miljøstyrelsen har som dataejer ansvaret for, at de enkelte datasæt bliver kvalitetssikret. De indhentede overvågningsdata suppleres i nogle tilfælde af data fra egenkontrol fra bl.a. vandforsyninger og renseanlæg.

Miljø- og Fødevareministeriet betjener sig af en række fagdatacentre, der leverer faglig programrådgivning, udarbejder og vedligeholder tekniske anvisninger for dataindsamlingen, afholder interkalibrering af prøvetagning og målinger i felten, sørger for kvalitetssikring og vurdering af overvågningsdata på landsplan samt udarbejder faglige rapporter om overvågningsresultaterne. Der findes aktuelt syv fagdatacentre:

- Det marine fagdatacenter (DCE - Aarhus Universitet, Institut for Bioscience), som også varetager en del af den konkrete marine overvågning.
- Fagdatacenter for biodiversitet og terrestrisk natur (DCE - Aarhus Universitet, Institut for Bioscience), som også varetager en del af den konkrete fugleovervågning.
- Fagdatacenter for ferskvand (DCE - Aarhus Universitet, Institut for Bioscience)
- Fagdatacenter for stofudvaskning fra dyrkede arealer (DCE - Aarhus Universitet, Institut for Bioscience)
- Fagdatacenter for luft (DCE - Aarhus Universitet, Institut for Miljøvidenskab), som varetager den samlede overvågning af luft i samarbejde med Københavns, Odense, Aalborg, Aarhus Kommune
- Fagdatacenter for grundvand (GEUS - De Nationale Geologiske Undersøgelser for Danmark og Grønland)
- Fagdatacenter for Punktkilder (Miljøstyrelsen)

Ministeriet har derudover på kontraktbasis et referencelaboratorium for kemiske og mikrobiologiske miljømålinger, som rådgiver Miljøstyrelsen i relation til styrelsens administration af reglerne om kvalitetskrav til miljømålinger. I den sammenhæng kan referencelaboratoriet rådgive Miljøstyrelsen om analysekvalitet for kemiske målinger under overvågningen. Funktionen varetages aktuelt af Eurofins Miljø A/S.

Dataudveksling og -lagring sker ved brug af kodelisterne i StanCode. StanCode bruges endvidere til at sikre identifikationen af de overvågede stoffer samt som nøgle ved bestilling og kvalitetssikring af overvågningsdata. StanCode vedligeholdes af det såkaldte Standatsekretariat. Sekretariatsfunktionen ligger aktuelt hos DCE (Aarhus Universitet).

Metoder og kvalitetskrav i NOVANA

De anvendte teknologier og metoder udvikles løbende for at forbedre og effektivisere overvågningen. I forbindelse med udformningen af NOVANA

2017-2021 har Miljøstyrelsen vurderet og udvalgt en række metoder og nye teknologier i dialog med fagdatacentre og andre parter, som vil blive afprøvet og søgt videreudviklet inden for et eller flere delprogrammer. Der er bl.a. fokus på jordobservationer fra satellit og droner og videreudvikling af DNA-metoder. Herudover arbejdes der generelt på automatisering af målinger og digitalisering af dataflow, så manuelle fejl elimineres, og arbejdet effektiviseres.

Dataindsamlingen i overvågningsprogrammet er underlagt en række kvalitetskrav. Konkret sker kvalitetsstyringen via:

- Bekendtgørelsen om kvalitetskrav til miljømålinger med underliggende metodedatablade, der fastlægger analysekvalitetskrav og målemetoder ved udførelse af miljømålinger.
- Tekniske anvisninger, der fastlægger metoder for udtagning af prøver, feltundersøgelser mv.
- Datatekniske anvisninger, der fastlægger metoder til databehandling og kvalitetssikring af data.

Overvågningsdata lagres og kvalitetssikres i en række fællesoffentlige databaser og andre fagsystemer. Data udstilles via Danmarks Arealinformation på <http://arealinformation.miljoportal.dk/distribution/>

Det er imidlertid ikke alle data, der kan ses her, men alle kvalitetssikrede data er offentligt tilgængelige ved henvendelse til Miljøstyrelsen.